DE ORIENTALISKA BESLAGEN I FRÖJEL

En analys av de orientaliska beslagen påträffade vid utgrävningarna i Bottarve/Nymans i Fröjel socken.

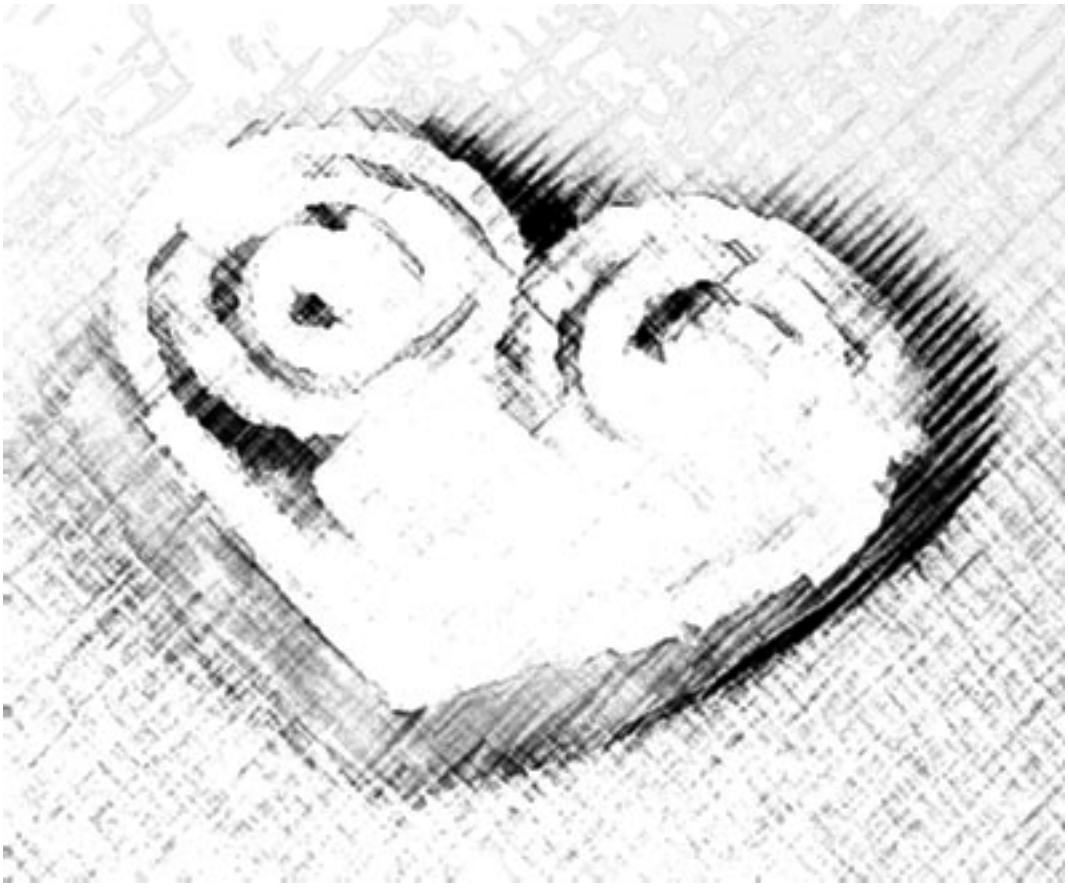

Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi
Högskolan på Gotland
Vårterminen 2001
Författare: Ingela Ericsson
Handledare: Dan Carlsson

Abstract
This essay deals with the question of fittings of oriental origin found at the excavation of Fröjel harbour and trading place. It is part of the project to locate harbours and trading places along the coast of Gotland, during the period 600-1100 AD. It is estimated to exist about 60 harbours along the Gotlandic coast from this period of time, and Bottarve/Nymans in Fröjel is just one of them. But since the start of the excavations in 1987 it has become obvious that Fröjel during its golden days was one of the largest and most important harbours and trading places on Gotland. Most of the areas excavated in Fröjel show signs of material of long distance. There are no doubt the fittings of oriental origin shows just how distant the trade routes reached during this period of time. The aim with this essay is to look into how these fittings have come to reach Gotland and whether they have continued to be imports or if they have been engaged in the local manufacturing.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING **4**

1.1 INTRODUKTION 4
1.2 BAKGRUND 4
1.3 SYFTE 5
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR 5
1.5 MATERIAL OCH AVGRÄNSNING 5
1.6 METOD 6
1.7 KÄLLKRITIK 6

2. DE ORIENTALISKA BESLAGENS HISTORIA **7**

3. KONTAKTER MOT ÖST **8**

4. DE ORIENTALISKA BESLAGENS GENERELLA UTFORMNING **10**

5. DE ORIENTALISKA BESLAGENS SPRIDNING **10**

6. HANTVERK PÅ GOTLAND **11**

7. FYNDPRESENTATION **12**

7.1 KLASSIFICERING 12
7.2 SKÖLDFORMIGA BESLAG A-D 12
7.3 HJÄRTFORMIGA BESLAG 13
7.4 REMÄNDEBESLAG 14
7.5 SÖLJOR 14
7.7 FISKFORMIGA BESLAG 15
7.8 ÖVRIGA BESLAG 15

8. DISKUSSION **16**

9. SLUTSATS **19**

10. SAMMANFATTNING **20**

REFERENSFÖRTECKNING 21
BILAGA 1. FYNDLISTA 23
BILAGA 2. BILDFÖRTECKNING 25

1. Inledning

1.1 Introduktion

Det är sedan lång tid tillbaka ett vedertaget faktum att vikingarna gjorde många och långa resor till andra länder i syfte att idka handel. Gotländska hamnar finns markerade på flera hundra år gamla handelskartor, och fynden talar för vitt spridda kontakter under vikingatid. Likaså finns berättelser om möten mellan vikingar och andra folkslag nedtecknade i skrifter från vikingatid. Från dessa resor hemförde man såväl exotiska varor som idéer och stilintryck. På så sätt kom de orientaliska beslagen via de ryska floderna till Europa, och framför allt Skandinavien och upptogs i vikingarnas föremålsvärld.

På Gotland återfinns idag lämningar efter ett flertal hamn- och handelsplatser som visar på orientaliska kontakter i form av föremål som återfinns på såväl boplatserna som i det rika gravmaterialet. Den här uppsatsen kommer att behandla den föremålstyp som kommit att få benämningen orientaliska beslag och som påträffats vid utgrävningarna i Bottarve/Nymans i Fröjel socken. Uppsatsen kommer att beröra både de orientaliska beslagens ursprung och möjliga spridning i stort för att sedan fokusera på de föremål som ligger till grund för denna uppsats. Med utgångspunkt i dessa föremål och den information som finns att tillgå om de orientaliska beslagen och Fröjels hamn- och handelsplats är målet att försöka se huruvida föremålen i Fröjel är importföremål eller om det rör sig om en föremålstyp som tagits upp i den lokala tillverkningen.

1.2 Bakgrund

I Bottarve/Nymans, Fröjel socken, ca 40km söder om Visby, bedriver man sedan ett antal år tillbaka utgrävningar av en av de största och mest betydelsefulla vikingatida hamn- och handelsplatserna på Gotland. Hamnen upptäcktes inom ramen för ”Projektet Gotländska hamnar och handelsplatser under perioden 600-1100 e.kr”. De första utgrävningarna genomfördes under åren 1987-1990 med syfte att belysa frågan om vikingatida hamnar och handelsplatser på Gotland under ledning av doc. Dan Carlsson. Undersökningarna visade att området varit i bruk under en period av ca 500 år och att handel bedrivits med många olika länder kring Östersjön. Viktiga varor som vin och salt från södra Europa, värdefulla metaller från de arabiska länderna och bärnsten från Polen och de baltiska länderna har distribuerats till Fröjel. Även lokal tillvekning av föremål har kunnat styrkas på plats.

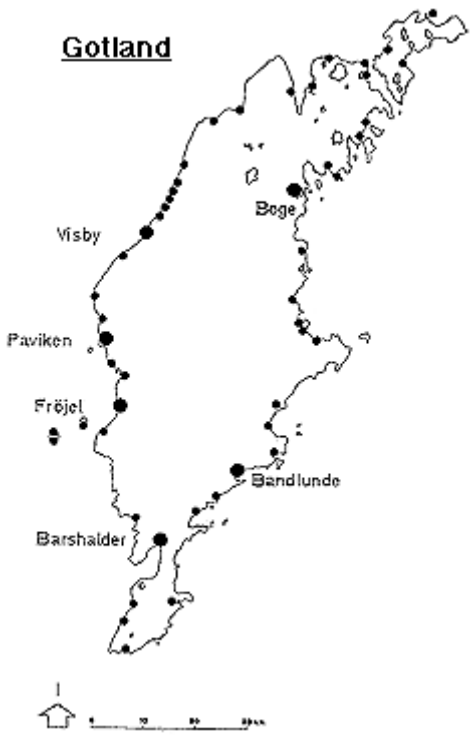

Bild 1.
Fröjel är en av ca 50 hamnar längs Gotlands kust.
http://frojel.hgo.se/

Delar av boplatsområdet grävdes ut mellan åren 1987 och 1990. Dateringar av de fynd som påträffades på den närmare 50 000 m^2 stora området visar att området varit i bruk från omkring 500-talet fram till andra hälften av 1100-talet, med 1000-talet som höjdpunkt. Tre gravfält påträffades i direkt anslutning

till hamnområdet. Det äldsta, bestående av brand och skelettgravar återfanns inom själva bebyggelseområdet, direkt anslutet till hamnen. Det andra gravfältet påträffades i utkanten av bosättningsområdet, till stor del förstört av odling, men med rester av gravar från 1000-talet. Det tredje och yngsta gravfältet består av en kyrkogård från tidigt 1000-tal.

År 1998 inleddes nya utgrävningar vid Fröjel inom ramen för projektet Fröjel Discovery Programme, med tyngdpunkt på utgrävningar av den vikingatida hamnen. Fyndmaterialet som påträffats under samtliga grävningar vid på boplatsen, gravfälten och hamnen är talrika. Konstruktioner i form av stolphål, stenkonstruktioner, gravar, en brunn, rester av hantverk och handel återfinns liksom en mängd lösfynd av skiftande material och karaktär (Elmshorn 1997).

Inom området för Fröjels utgrävningar återfinner man dessutom en 1100-tals kyrka, en kastal och en labyrint, Trojaborg, samt rester av en medeltida prästgård (Carlsson 1999).

1.3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att genom studier av de orientaliska beslag som påträffats vid utgrävningarna i Fröjel 1987-1990 och 1998-1999, samt jämförande studier av internationellt likvärdiga områden, försöka se vilken kunskap detta kan generera i fråga om tillverkning, proveniens och handel. Detta i sin tur för att om möjligt ge en fördjupad förståelse för Fröjels betydelse som hamn och handelsplats.

1.4 Frågeställningar

- Hur ser materialet ut?
- Har tillverkningen skett lokalt på plats eller är det frågan om importerade föremål?
- Vilka kontakter visar materialet på i fråga om import och stilinflytande?
- Geografiska paralleller – Var påträffas liknande föremål?

1.5 Material och avgränsning

Fyndmaterialet består av orientaliska beslag och söljor från utgrävningarna i Bottarve/Nymans Fröjel socken under perioden 1987-1990 samt 1998-1999. I viss mån även från grävningarna år 2000. Det rör sig således om fynd från boplatsområdet samt gravfälten. Det rör sig inte om samtliga föremål inom dessa kategorier utan endast de som har en uttalad orientalisk prägel och vars utseende möjliggör närmare studier.

I övrigt kommer litteratur rörande Fröjel och Gotlands vikingatid att behandlas, liksom beslags tillverkning och stil i allmänhet, likvärdiga hamnområdens fynd av beslag samt handel och kontaktnät. För att inte materialet skall bli överväldigande och ohanterligt i förhållande till uppsatsens storlek har jag valt att göra vissa avgränsningar. Jag har valt att arbeta med mitt jämförande material utifrån tre kriterier i syfte att jämföra fröjelmaterialet med liknande fyndomständigheter på andra platser.

- En uttalad hamn- och handelsplats från perioden ca 600-1000 e.kr.
- Omfattande utgrävningar skall ha genomförts
- Väldokumenterat material skall finnas att tillgå

1.6 Metod

Undersökningen börjar med en kort redovisning av de orientaliska beslagens historik, utformning och spridning i stort. Sedan följer en uppdelning och klassificering i kategorier av material, färg och utseende av beslagen påträffade i Fröjel. Därefter kommer materialet att behandlas utifrån frågan om lokal tillverkning eller import där paralleller till liknande fynd från andra områden kommer in i bilden, samt frågan om handel och kontaktnät.

1.7 Källkritik

En viktig del av arbetet med uppsatsen har varit den källkritiska granskningen. Vilka värderingar har jag själv utgått från under mitt arbete och vilken bild ger andra forskare av det orientaliska inflytandet i Skandinavien? Det främsta problemet som jag tvingats ta ställning till i min uppsats är utifrån vilket vetenskapligt paradigm jag valt att arbeta. Efter noggrant övervägande finner jag mig tvungen att tillstå att jag nog valt en blandning av processuellt och postprocessuellt synsätt. Mina arbetsmetoder kan nog till största delen tillskrivas den processuella ideologin, med dess förkärlek för statistik och naturvetenskapliga arbetsmetoder. Men i själva slutfasen förändras sättet att dra slutsatser något och övergår i en allt mer postprocessuell riktning. Detta beroende på frågeställningarnas utformning och de svar som eftersträvats.

Något som jag stött på under arbetets gång och som jag inledningsvis vill ta upp i min källkritik är de så kallade axiom som forskaren ofta har använt sig av inom forskningen om föremål och dess spridning kring Östersjön. Ett av de främsta har varit att flertalet av alla föremålsstilar kommer från de baltiska länderna. Ibland framstår det nästan som om de västliga regionerna av Östersjöområdet varit oförmögna till egna stilinventioner. Något som för Gotlands del inte är svårt att motbevisa. Hur ställer man sig som forskare till dessa axiom och hur skall man bemöta dem? Det har blivit en lika viktig fråga som själva uppsatsens frågeställningar för mig under arbetets gång. Med viss tveksamhet har jag tagit till mig dessa axiom för att se om de går att bryta ner dem genom min uppsats.

Vidare har en hel del av den litteratur jag arbetat med som referenser varit ganska föråldrad och detta har givetvis varit ytterligare ett problem när det kommer till den källkritiska granskningen. Idag är vi väl medvetna om 20-40-talets många gånger vinklade forskning och ställer oss kritiska till många slutsatser som då gjordes. Men jag tror att vi med samma försiktighet bör granska de slutsatser som fastställs idag. Detta för att återigen inte falla i en fälla av axiom som bara accepteras utan vidare ifrågasättande.

Forskningsläget när det gäller den föremålstyp som jag valt att behandla leder även det till svårigheter. I skrivande stund är den forskning som förekommit på området starkt begränsat. Få forskare har tagit sig an föremålen för djupare studier, vilket försvårar mina möjligheter till jämförelser av fröjelmaterialet och liknande föremål på andra platser. Många gånger har jag tvingats söka mig till föråldrad litteratur, och därav riskerat att missa nytillkommen fakta som kanske varit av stort värde för uppsatsens resultat.

2. De orientaliska beslagens historia

Perserriket var Främre Orientens stormakt från 200-talet fram till 600-talet e.kr, och som alla stormakter innebar det ett enormt inflytande över handel, konst och kultur över stora delar av Asien och Europa.

I frågan om de orientaliska beslagen var det från början framförallt den beridne krigaren i Främre Orienten som bar bälten och väskor prydda med beslag. Bältena var tätt beslagna med metall och hade prydnadsremmar som hängde ner från midjebältet. Dessutom var det vanligt att krigaren bar nyttoföremål och vapen fästade vid bältet (Myhrman 1995). I Främre Orienten återfinns klippreliefer och väggmålningar som ger en god bild av hur bältena kan ha sett ut. Den mest detaljerade målningen kommer från Nishapur i Iran, från 800-talets början (Jansson 1978, 390). Ingmar Jansson menar att utsmyckningarna på bältena och väskorna troligtvis fungerat som rangordningstecken, men kan även antas haft en mer symbolisk innebörd. Detta med hänvisning till att en utbredd sed i Främre Orienten var att furstarna delade ut dyrbara dräkter och bälten till hovets medlemmar och gäster som hedersbetygelser och samtidigt som ett tecken på mottagarens beroendeställning.

Bild 2. Tre hjärtformade beslag påträffade i "Graven på åkern" Bottarve/Nyman i Fröjel

En helt annan förklaring av hur de orientaliska beslagen hamnat i Skandinavien är att det rör sig om import från framför allt sydöstra Ryssland, men kanske också från Persien och från länderna öster om Kaspiska havet. Vissa sena beslag antas vara tillverkade i norra Ryssland eller på Gotland. De flesta orientaliska beslag som återfinns i Skandinavien härrör från bälten, men även bälteväskor, hästmunderingar och andra föremål. Orsaken till den stora spridningen är dels den livliga handeln på karavanvägarna över den euroasiska stäppen, dels och framförallt nomadfolkens långa vandringar och krigståg.

En möjlighet som man sällan räknar med är att bältena kan ha sitt ursprung i Europa. Rikt beslagna bälten med dekorativa metallhängen och nedhängande remmar med ringar för upphängning av vapen och bruksföremål tillhörde under romersk tid och folkvandringstid krigsutrustningen i Europa såväl inom som utom Romarriket. Det som dock främst skiljer dessa föremål från de orientaliska är ornamentiken (Åberg 1941)

De tidigaste beslagen i Skandinavien har man påträffat vid utgrävningarna av Birka på Björkö i Mälaren. I kvinnogravar från 800-talet har man påträffat beslag av silver, omgjorda till hängsmycken. Under 900-talet och 1000-talet blir orientaliska beslag allt vanligare i Ryssland, Ostbaltikum, Finland och Sverige. Dessutom visar undersökningar på att de orientaliska beslagen under 1000-talet tas upp i den egna, lokala tillvekningen i flertalet länder. Exempel på detta är de tungformiga, fiskformiga, hjärtformiga och rosettformiga beslagen som vanligtvis uppträder med söljor av nordeuropeisk utformning (Jansson 1978).

Även om fynden visar att rembeslag av orientalisk typ under sen vikingatid blivit så hemtama i Nordeuropeisk miljö, att de börjat tillverkas här, måste man vara försiktig med att dra slutsatsen att alla beslag av orientalisk typ från detta skede är tillverkade här. Arkeologiskt och historiskt källmaterial visar att kontakterna med orienten minskade och blev mer sporadiskt under 1000-talet. Men kontakterna med Ryssland och Bysans var under 1000-talet livliga, och de orientaliska influenserna i konst och kultur talar för att de indirekta förbindelserna med Orienten var betydande.

3. Kontakter mot Öst

Det var först och främst silver från österlandet som de vikingatida köpmännen var ute efter. Detta bytte de till sig mot pälsverk, honung, vax, vapen och slavar. Under den senare delen av vikingatiden var det vanligt att man färdades längs med Dnjepr till Svarta havet och Miklagård, men det stora flertalet handlade troligtvis längs Östersjöns kuster (Widerström 1997, 7).
Norrifrån kunde en nordisk köpman på väg från Östersjön komma till Dnjepr på två vägar. Han kunde färdas uppför floden Dvina, som mynnar ut i Rigabukten eller genom finska viken och floden Neva. Redan före vikingatiden upprättades skandinaviska samhällen söder och öster om Östersjön med tanke på handelsmöjligheterna. Spåren efter vikingarna finns att bevittna överallt i Ryssland i materialet från 800-1000-talet. Från Staraja Ladoga och Pskov i nordväst till Kiev och Cernigov i syd och Vladimir och Jaroslav i öst.

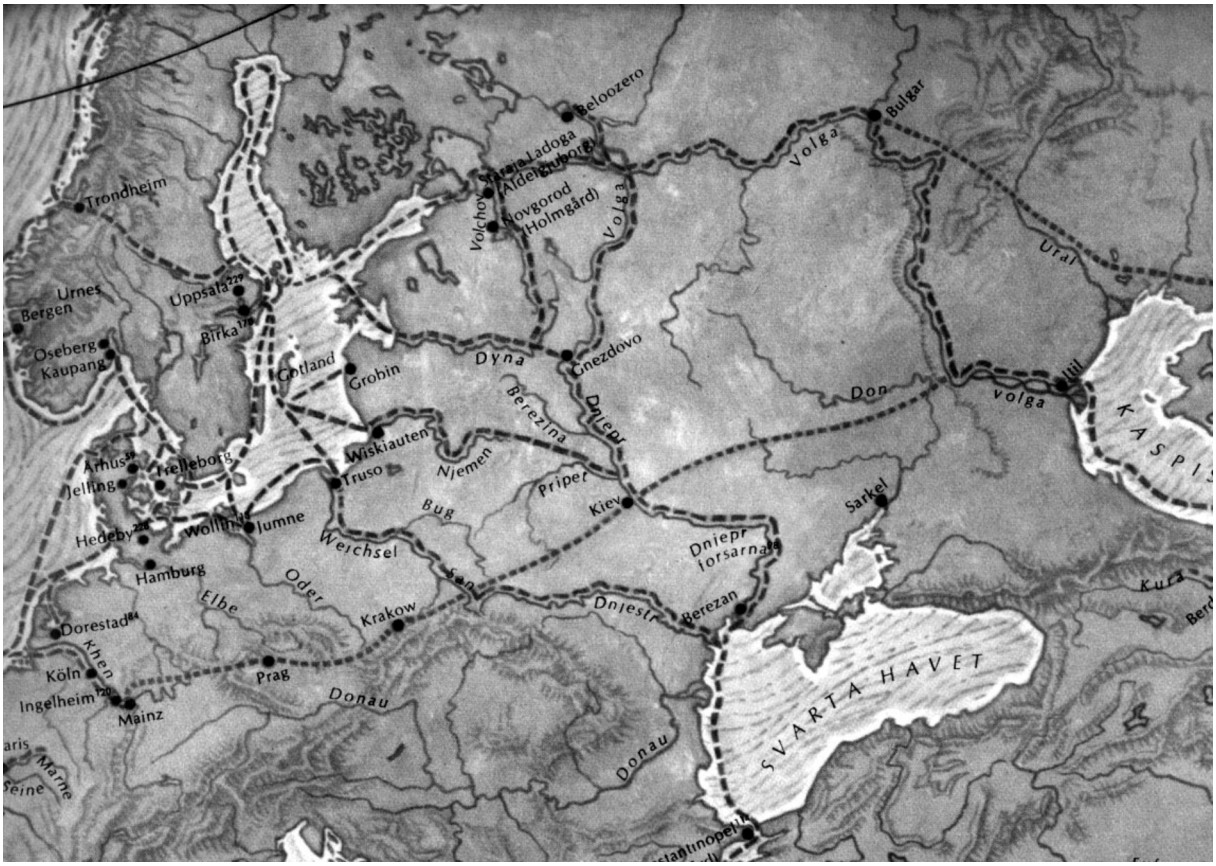

Bild 3. Vikingarna företog sig flertalet resor genom Öst längs de farbara floderna.
Klindt-Jensen Ole - Vikingarnas Värld 1967, Karta tecknad av Olof Landström

Staden Staraja Ladoga var för vikingarna känt som Aldeigjuborg. Från dess grundläggande har den fungerat som ett viktigt handelscentra i Östersjöområdet. Huvudparten av fynden från Staraja Ladoga härstammar från tiden mellan 700- och 1000-talet och vittnar om den materiella kulturens höga standard och invånarnas vitt spridda internationella kontakter. Bland fynden finner man föremål från Skandinavien, främst Sverige, och föremål som importerats från fjärran östern. Här återfinner man flera föremål av orientalisk karaktär som påminner om de som återfinns i Bottarve/Nymans i Fröjel. De stora handelsplatserna Truso (Elbing) och Wiskiauten i Polen har förmodligen även de spelat en viktig roll för den gotländska handeln. Här är den gotländska närvaron tydlig, men uppblandad med annat material (Hårdh 1992, 104). Även handelsplatserna i Seeburg (Grobin) och Apuole i Baltikum och Wolin i Polen visar upp en skandinavisk prägel. Ser man till handelskontakterna söderöver verkar det som om den i princip är begränsad till strax utanför Hedeby i Danmark.

Vikingarnas städer i dessa länder blev naturliga centra där hantverkare kunde samlas och utöva sina färdigheter. Dit kom köpmän med de råvaror som hantverkarna behövde och där kunde de sälja sina produkter till mellanhänder som distribuerade dem vidare. Där fanns också de välbärgade handelsmännen som hade råd att betala för de fina föremålen hantverkaren tillverkade. De varor som man förde med sig tillbaka från sina resor var främst lyxvaror som siden och silver från öster (Widerström 1997, 7). En del av silvret smältes ner för att användas i den lokala tillverkningen, medan andra behölls intakta, kanske som souvenirer eller som en stil som blivit på modet.

4. De orientaliska beslagens generella utformning

De orientaliska beslagen är i regel prydda med stiliserad växtornamentik av orientalisk prägel omfattande palmetter, akantusrankor och rosetter. Beslag med dekor bestående av djur- och människofigurer och beslag utan ornamentik förekommer också, men är inte vanliga för orientaliska beslag förekommande i Skandinavien. Ornamentiken är vanligen utförd i relief eller i niello (Wilson 1995).

Beslagens yttre form är ofta beroende av ornamentiken. En vanlig form är de så kallade hjärtformiga beslagen ornerade med en stiliserad palmett, vars mittblad skjuter ut mot hjärtspetsen, medan sidobladen rullar upp sig i de båda hjärtloberna.

Bild 4. Hjärtformat beslag med typisk dekor i form av stiliserad. Foto Ingela Ericsson

Vanligt är också att beslagens kontur har utformats så att de kunnat fästas tätt intill varandra. På så sätt har de placerats tätt efter varandra och täckt hela eller delar av bältet.

När det kommer till beslagens fästeanordning utgörs de nästan uteslutande av fasta nitar eller nabbar, gjutna i ett eller fastgjutna i själva beslaget. Dessa kan vara av grövre karaktär och raka eller litet tunnare och böjda. Endast sällan förekommer lösa nitar, slagna genom hål i beslagen, vilket är det vanligaste för inhemskt tillverkade beslag eller som reparationer (Jansson 1975-77). Ofta är de orientaliska beslagen försedda med en eller ett par öglor utskjutande från ena sidokanten för fastsättning av metallhängen, remmar eller olika föremål. Vanligt är också att de för samma ändamål är försedda med ett avlångt hål eller bygel längs ena sidokanten. Detta förekommer dock inte bland de föremål som jag undersökt för min uppsats, undantaget söljorna och remdelarna.

5. De orientaliska beslagens spridning

Som jag tidigare har nämnt återfinner vi de orientaliska beslagen främst i Ryssland, Ostbaltikum, Finland och Gotland. Man finner föremålen i mansgravar och som lösfynd på boplatsområden och främst rör det sig om olika handelsplatser i Östersjöområdet samt längs de ryska floderna. Fyndfördelningen talar för spridningsvägar över Sverige, främst Gotland. Fyndkoncentrationerna visar att huvudlederna gått över Östersjön. När det gäller det svenska fastlandet finner vi orientaliska beslag längs östkusten och i viss mån in i Småland och andra delar av landet. Men när vi ser till situationen på västkusten finner man att här förekommer föremålstypen endast sporadiskt. Detta kan mycket väl ha sin förklaring i att Sveriges västkust, tillsammans med Danmark och Norge hade sina främsta handelskontakter med de brittiska öarna, något som också avspeglas i de föremålstyper som påträffas inom dessa områden (Petersen 1955). Det märkliga är dock att flertalet av de typiskt orientaliska beslagen som trots allt återfinns i dessa länder har en utpräglad keltisk dekor som till synes ersatt den orientaliska (Blindheim 1972 & Graham-Campbell 1980).

På botten av sjön Furen utanför Växjö gjordes 1868 ett märkligt fynd. Fynden har tolkats som ett parti varor till försäljning eller avsett för byteshandel. Handelsmannens hemvist tros vara Gotland. Varulagret bestod av minst 11 knivar, 1 sax, 7 stycken pincetter, drygt 140 synålar av järn, 11 ringspännen, 5 små spännen, 83 pärlor av tenn, 30 härvor av koppartråd och ett hundratal rembeslag, söljor och remdelarringar. De sista har troligen suttit fästa på ett parti

läderbälten, men lädret finns av naturliga skäl inte bevarat. Några av rembeslagen har en enkel växtornamentik med orientaliskt ursprung, medan andra är av sådan karaktär att de antas vara av gotländskt ursprung. Varupartiet är daterat till 1000-tal eller så sent som 1100-tal (Jansson 1983, 238).

Rembeslagen av orientalisk typ uppträder i Nordeuropa under vikingatiden, alldeles uppenbart sammanhängande med nordbornas långfärder genom Ryssland. Holger Arbman menar att förekomsten av de orientaliska beslagen kan tillskrivas ”svenska sjömäns sed att föra hem underligheter från främmande länder” (Arbman 1955, 142). En av de platser där beslagen uppträder tidigast är handelsstaden Björkö i Mälaren under 800-talet. Under 900- och 1000-talet blir orientaliska beslag betydligt vanligare och får en jämnare utbredning i Ryssland, Ostbaltikum, Finland och Gotland. Under dessa århundraden förekommer inte bara enstaka beslag omgjorda till kvinnosmycken utan fullständiga bälten och bälteväskor anträffade i mansgravar. Då ornamentiken på de orientaliska beslagen som daterats till 700-talet och några århundraden framöver är postsasandisk till sin karaktär, är det i högsta grad troligt att gruppen haft sitt ursprung inom Kalifatet och närmast inom iranskt område.

6. Hantverk på Gotland

Lena Thunmark-Nyléns och Anders Carlssons studier av dosformiga respektive djurhuvudformade spännen från Gotland tyder på att metalltillverkning skett på flera av öns ensamgårdar och i handelscentra under lång tid (Thunmark-Nylén 1983 & Carlsson 1983). Detsamma gäller troligtvis dosspännena i deras enklare och senare former. Men det finns också en grupp mycket rikare utsmyckade dosspännen, vilka tyder på tillverkning på en enda centralort av en enda specialiserad hantverkare. Detsamma bör kunna sägas om de rikt dekorerade beslag som påträffades vid utgrävningarna av Broa, Halla på Gotland.

På Gotland tillverkades en stor mängd rikt utsmyckade spännen, fint utförda och ofta med inläggningar i guld och silver eller helt gjorda i dessa metaller. Ädelmetallerna har inte varit inhemska utan måste ha importerats långväga ifrån – antagligen direkt eller via mellanhänder. Troligtvis fick man silvret från mynt präglade utanför Skandinavien, i Bysans, det islamska Kalifatet, Tyskland, Frankerriket och England. Dessa smältes sedan ner för att användas till beslag och andra prydnadsföremål. Guld har uppenbarligen varit en sällsynt vara och mycket värdefull, något som förgyllningar av andra metaller vittnar om.

Fröjel hamn- och handelsplats har inte varit något undantag då det gäller metallhantverk under vikingatid. Vid utgrävningarna har rikliga mängder av råmaterial i form av brons och järn påträffats, liksom stora mängder av slagg. Otaliga bronsklipp, gjutformar och deglar visar tydligt att det rör sig om lokal metalltillverkning på plats (muntl. Dan Carlsson –01). Att den orientaliska stilen tagits upp i det gotländska hatverket visar silverskålen i lilla Valla på Gotland. Skålen är av orientalisk formgivning, men ornerad i nordisk stil, försedd med runstensdjur i botten och kring randen en bård av dylika djur, hopbundna av de orientaliska palmetterna och avtecknad mot en punktornerad bakgrund. Den punktornerade bakgrundsornamentiken förekommer inte inom anglosaxisk eller keltisk konst och tillskrivs därmed den orientaliska stilen (Åberg 1941, 26).

7. Fyndpresentation

7.1 Klassificering

Av de 91st beslag med mer eller mindre uttalad orientalisk dekor som påträffats i Fröjel och som undersökts är majoriteten tillverkade i brons och bara en handfull i silver. De mest vanligt förekommande typerna av beslag från Fröjels utgrävningar är de så kallade sköldformiga beslagen samt de hjärtformiga. Dessa två kategorier är också de två typer av orientaliska beslag som vanligen nämns i annan litteratur.

För att underlätta hanteringen av data har jag valt att lägga upp ett register över fynden för att lättare få en överblick över fyndsituationen (bilaga 1). Då ett antal föremål tyvärr saknar fyndnummer kommer av den anledningen denna information saknas på ett antal föremål. På några föremålstyper har jag däremot kunnat ange var de påträffats.

När det kommer till de föremål som behandlats för uppsatsen rör det sig om ett antal olika stiltyper som jag valt att göra en indelning av. Detta utifrån tre kriterier: form, ornamentik och material. Således rör det sig om sköldformiga beslag A-D, hjärtformiga beslag, remändebeslag, söljor, kvadratiskt beslag, fiskformiga beslag, remdelare samt ett antal beslag som fått gå under kategorin ”övriga beslag”. Materialen har uteslutande varit brons eller silver.

När det gäller dateringen av de 91 föremålen har Lena Thunmark Nylén gjort en grundlig datering av beslag av liknande karaktär på Gotland till den andra hälften av vikingatid och 1000-tal. Hon har även i en tidigare uppsats daterat de orientaliska beslagen som påträffats i Fröjel (Fritz 1997). Även Marie Myhrman kommer fram till samma resultat i sin uppsats som behandlar orientaliska beslag i Norrland (Myhrman 1995). Dessa dateringar har fått ligga till grund för de dateringar som använts i denna uppsats.

7.2 Sköldformiga beslag A-D

Då man talar om sköldformiga beslag förekommer ett antal varianter, så därför har jag valt att göra en indelning av dessa föremål utifrån deras form och dekor. Jag har valt att kalla de fyra olika kategorierna för Sköldformigt beslag A, Sköldformigt beslag B, Sköldformigt beslag C och Sköldformigt beslag D. De sköldformiga beslagen har alla gemensamt att de liknar små sköldar, har en nit mitt på baksidan och enkel dekor som varierar på skådesidan. Det kan röra sig om punktornering, enkla palmetter eller spiralornamentik.
De olika formerna ser mer eller mindre ut på följande sätt:

Bild 5. Sköldformigt A

Bild 6. Sköldformigt B

Bild 7. Sköldformigt C

Bild 8. Sköldformigt D

Av de beslag som undersökts och som går in under denna kategori är 7 stycken tillverkade i silver. Samtliga tillhör kategorin sköldformigt beslag A. De övriga är tillverkade i brons. Samtliga varianter av detta beslag är utformade så att de kunnat placeras efter varandra längs med remmen eller bältet. Dateringarna för dessa beslag har beräknats till den senare delen av vikingatiden, det vill säga sent 900- tal och 1000-tal.

När det gäller orneringen av dessa beslag är formen på ornamentiken avgörande för beslagens form. På beslag A förekommer uteslutande den dekor som går att se på föremålet på bild 5 på föregående sida. Det är två motstående palmer i niello med två blad var som ringlar ihop sig, varav det ena bladparet avslutas med ett kors.
Beslag B har även den nästan uteslutande en palm som skjuter fram med två bakåtsträvande blad och ett stort blad i mitten. Det förekommer dock beslag av denna typ vars ornamentik snarast påminner om ett gubbansikte.
Det tredje beslaget, C, har oftare en större variation på sin ornering. På bilden kan vi se ett alternativ. Det liknar ett hjärta i relief i mitten som omgärdas av något som närmast kan beskrivas som granulering. Hjärtat är ornerat med något som liknar en småbladig växt så att det även skulle kunna antas vara ett blad helt och hållet. Inom denna kategori förekommer också ett beslag som till formen påminner om en droppe. I detta fall är det en droppe som syns i mitten och även denna är omgärdad av granulering.
När det gäller formen på beslag D kan den närmast beskrivas som en sköld med två utstickande ändar på den övre delen och en utstickande ände mitt på den nedre kanten som bildar ett Y-mönster. Denna form har den fått på grund av sin enkla ornamentik. Den utgörs av ett Y i relief med ett blomblad på vardera sida. Detta är också den minsta föremålstyp av alla som ingår i uppsatsen

7.3 Hjärtformiga beslag

Bild 9. Hjärtformigt beslag med tydlig dekor I niello.
Foto Ingela Ericsson

De hjärtformiga har samtliga formen av ett hjärta, med en nit mitt på baksidan och en stiliserad palmett, vars mittblad skjuter ut mot hjärtspetsen, medan sidobladen rullar upp sig i de båda hjärtloberna.

Av de undersökta är 7 stycken tillverkade i silver. Men både beslagen tillverkade i silver och de i brons har alla en tydlig dekor som endast litet varierar i utseende. Några har dock blivit så pass korroderade att mönstret inte är urskiljbart. Däremot förekommer det variationer i storlek. Dessa beslag har antingen suttit fästade med vartannat beslag upp och vartannat ner eller i följd så att spetsen på ett beslag går i

hjärtloberna på nästa. Tillsammans med de sköldformiga beslagen utgör dessa den vanligaste föremålstypen i Fröjel. Så som de sköldformiga beslagen har de hjärtformiga beslagen daterats till den senare delen av vikingatiden.

7.4 Remändebeslag

Remändebeslagen är samtliga tillverkade i brons och har ett starkt varierande utseende, både i form och ornering. De kan även variera i storlek och tjocklek och har vanligtvis en nit i vardera ände på baksidan. Dessa har suttit längst ut på de remmar som suttit fästade vid bältet eller som avslutning på bältet. Den vanligaste ornamentiken som pryder remändebeslagen är de så kallade spiralformade palmetten. Detta innebär att den palmett som även förekommer på de hjärtformade beslagen återkommer tätt i följd efter varandra på detta beslag och bildar en rad av sammanlänkade palmetter. Detta mönster är känt från en rad beslag funna på Öland, Gotland, sydvästra Finland, Lettland och Ryssland österut ända till Perm-området och till Dons nedre lopp. Ett enda liknande beslag har påträffats västerut, på Island (Jansson 1975-77) Beslagens datering faller främst inom sen vikingatid, ca 1000-talet. På bild 10 och 11 till höger kan man dock se en annan typ av ornering som också är vanligt förekommande. Beslaget är här uppdelat i sektioner där en tydligt framträdande spiralornamentik framträder. Denna spiralornering sluter samman i mitten och avslutas i form av en palmett.

Bild 10 & 11. Remändesbeslag med tydlig spiralornamentik. Två fastgjutna nitar på baksidan. Foto Ingela Ericsson

7.5 Söljor

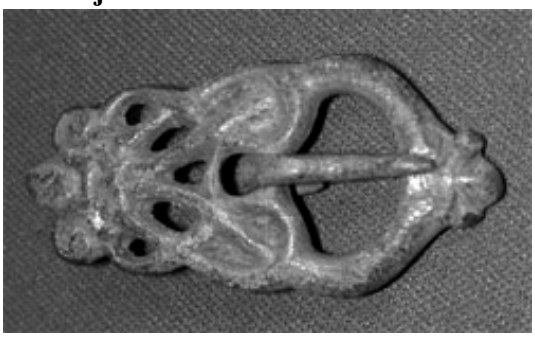

12. Remsölja i brons med synlig palmett lera ände. Foto Ingela Ericsson

Söljorna i det genomgångna materialet är samtliga tillverkade i brons och varierar kraftigt i såväl utseende, form och dekor. Sju av de undersökta söljorna uppvisar dock stora likheter och kan tillskrivas en och samma stil. Till vänster ses denna kategori (bild 12). Här syns den orientaliska dekoren som en palmett i vardera ände på söljan. Den övriga dekoren är osäker huruvida den skall tillskrivas orientalisk härkomst eller lokal då den är genombruten och liknar den lokala slingerornamentiken, något som är ovanligt när det gäller orientaliska beslag. Användningsområdet för denna föremålstyp har varit att hålla ihop bältet runt midjan så som de fortfarande idag gör. Då föremålstypen varierar så kraftigt i utseende är det svårt att få fram någon datering över tillverkningen, men de sju som uppvisar stora likheter bör tillskrivas senare delen av vikingatiden, eventuellt 1100-tal.

7.6 Kvadratiska beslag

De kvadratiska beslagen är endast fyra till sitt antal och samtliga är tillverkade i brons. På baksidan sitter en nit och de har fästs sida vid sida på bältet. Tre av de undersökta föremålen har en ornering som är tveksamt om den kan kallas orientalisk eller om det rör sig om en lokal stil. Dessa har dessutom en nit slagen igenom mitten av beslaget, något som ytterligare pekar mot att det handlar om lokal tillverkning och stil. Det fjärde har en typiskt keltisk dekor och kan därför inte räknas in under kategorin orientaliska beslag. Då ornamentiken på föremålen är svåra att definiera är det också svårt att säga från vilken tid de härstammar. Troligt är väl dock att de härrör från 900- eller 1000-talet då andra, inhemska föremål av denna typ också tillverkats.

Bild 13. Fyrkantigt beslag med tveksamt orientalisk dekor. Foto Ingela Ericsson

7.7 Fiskformiga beslag

Bild 14. Två fiskformiga beslag i silver med tydlig dekor i niello. Foto Ingela Ericsson

Det förekommer också en föremålstyp som har tillskrivits skandinaviskt ursprung, men som tydligt visar tecken på orientaliskt inflytande. Det är de fiskformiga beslagen som kommit att bli ett tydligt bevis för hur stilintryck kan modifieras för att passa in i en annan miljö. Dessa fiskformiga beslag är, som namnet antyder, formade som en enkel fisk med kropp, sidfenor och stjärtfena. Två av fem av de undersökta beslagen av denna typ är tillverkade i silver och påträffade tillsammans med ett antal hjärt- och sköldformade beslag. De övriga är som vanligt tillverkade i brons. Dekoren för dem alla är dock gemensam med bara små olikheter. Det är troligt att samtliga av den grupp beslag bestående av hjärtformiga, sköldformiga A och de fiskformiga beslagen tillverkats tillsammans under samma tid då de uppvisar väsentliga likheter och ser ut att vara anpassade efter varandras storlek och form. Man bör således också ta hänsyn till de samtida beslagen vid en tidsbestämning och med den anledningen bör de fiskformade beslagen vara tillverkade under 1000-talet.

7.8 Övriga beslag

Av det genomgångna materialet har jag även anträffat en rad andra beslag som varit så pass få och så pass olika till sin karaktär att jag valt att placera dem under en kategori för ”övriga beslag”. Det rör sig bland annat om ett beslag format som en blomma i relief, ett med hjärtdekor, men vars form är svår att definiera och ett antal som av olika anledningar är svåra att definiera formen på. Även tidsbestämningen på dessa föremål är svårt att avgöra då de skiljer sig allt för mycket i fråga om form och dekor för att ge några klara besked.

Bild 15. Beslag i brons med hjärtmotiv. Foto Ingela Ericsson

8. Diskussion

I en jämförelse mellan de inhemskt tillverkade föremålen så som djurhuvudformiga spännen och olika söljor och de orientaliska beslagen framkommer en tydlig skillnad när det gäller dateringen. Det visar sig att de inhemskt tillverkade föremålen främst härrör från 800- och 900-talet, medan de importerade orientaliska beslagen ligger senare i tid, omkring 1000-talet. Under medeltiden har dessa föremål sedan successivt försvunnit i samband med hamnen och handelsplatsens ödeläggelse. Således talar vi om en relativt kort tidsperiod då dessa föremål brukades på Gotland och i Fröjel. Man vet dock att de orientaliska beslagen förekommer på Birka redan under 800-talet och att de flesta av beslagens dekor härstammar från Främre Orientens 700-tal. Detta skulle i så fall betyda att de orientaliska beslagen dröjde med sitt intåg i Fröjel flera hundra år efter det att föremålen började tillverkas och först kom till Skandinavien. En teori som verkar underlig då trafiken till de orientaliska länderna var som intensivast århundradet före 1000-talet, och att de flesta handelsvägarna gick förbi Gotland. En förklaring till hur det kommer sig att förekomsten av de orientaliska beslagen dröjde är att hamnen i Fröjel fram till 1000-talet förefaller närmast vara en lokal fiskehamn, för att först under 1000-talet expandera till att bli en internationell hamn.

Då står vi plötsligt inför möjligheten att det inte alls rör sig om föremål från Främre orienten utan helt och hållet eller delvis föremål tillverkade i Ryssland, eller rent av på Gotland. Det är mer eller mindre omöjligt att skilja de i Främre Orienten tillverkade beslagen från de lokalt tillverkade för att få svar på den frågan. Det enda kriteriet hittills som forskare använt sig av för att skilja dessa två ursprung från varandra har varit huruvida niten har varit slagen genom beslagen eller inte. På de föremål som jag undersökt i uppsatsen förekommer endast ett fåtal beslag med genomslagen nit. Många gånger handlar det dessutom om genomslagna nitar som en reparationsåtgärd av föremål vars ursprungsnit gått sönder. Endast i fallet med de kvadratiska nitarna handlar det om medveten penetrering av niten rakt igenom föremålet. Denna föremålsgrupp saknar dock den typiskt orientaliska ornamentiken som säkerställer den som ett orientaliskt beslag. Snarare hör denna grupp hemma bland den lokala stiltraditionen.

Faktum kvarstår att många föremål som importerats till länderna kring Östersjöområdet tagits upp i den lokala tillverkningen. Många gånger har ornamentiken modifierats och förändrats för att passa de lokala önskemålen. Så har skett med de fiskformiga beslagen som återfinns i fröjelmaterialet. Där har man inte bara modifierat orneringen utan hela beslagets form. I det genomgångna materialet påträffades tillsammans tre små sköldformiga beslag i modell A, fyra mindre hjärtformiga beslag, ett lite större hjärtformigt beslag samt två fiskformiga beslag tillsammans. Samtliga var av silver och tycks höra samman. I detta sammanhang ser man klart hur de ursprungligt orientaliska beslagen smälter samman med de lokalt modifierade och används under samma förutsättningar. Tyvärr saknade dessa föremål några närmare detaljer om fyndomständigheterna.

En mer förbryllande upptäckt är det som kommit att kallas ”Graven i åkern” i Fröjel (Carlsson 1999, anl. 1/90). Det handlar om en anlagd grav från slutet av 900-talet, troligen kammargrav, där man påträffade inte mindre än 17 olika bältebeslag, sölja, fem olika remändebeslag, remdelare med beslag och fyra bronsöglor vid utgrävningen. När det gäller rembeslagen fann man två sköldformiga beslag av modell A, ett sköldformigt beslag av modell C, ett fiskformigt beslag samt tre mer eller mindre oigenkännliga beslag där man bara kan ana den orientaliska dekoren. Här handlade alltså om vitt skilda föremålsgrupper av så liten kvantitet att man bör fråga sig om dessa suttit på ett gemensamt läderbälte eller om det bara är lösa föremål som fått följa med i graven. Det bör anmärkas i detta sammanhang att graven

innehåller minst två män, kanske fler, vilket skulle förklara mängden olika typer av beslag. (muntl. Dan Carlsson –01). Det är förstås också möjligt att resterande föremål av olyckliga omständigheter kommit att försvinna från graven då den troligen plundrats på det mesta av sitt innehåll i samband med uppodling. (Carlsson 1999, 154) Men jag finner det ändå förvånande att man burit så pass många olika föremålstyper tillsammans. Å andra sidan. Då man ser till de rikt varierande gravgåvor som kvinnor och män fick med sig i graven under vikingatid framstår det som trovärdigt att så ändå skulle vara fallet

När det gäller bevisningen huruvida de orientaliska beslagen från Fröjel tillverkats lokalt på plats eller ens på Gotland är det den svåraste frågan att försöka besvara. Det förekommer lämningar som visar att det skett metallgjutning i Fröjel. Främst i form av råmaterial som brons och järn, liksom stora mängder av slagg. Otaliga bronsklipp, gjutformar och deglar visar tydligt att det rör sig om lokal metalltillverkning på plats. Men det som saknas för att klart kunna säga om de orientaliska beslagen varit en del av de föremål som tillverkats är gjutformarna för de orientaliska beslagen. Det förekommer formar för tillverkning av mindre föremål, men inga som visar på tillverkning av just denna föremålstyp. Inte heller har jag funnit någon litteratur som omnämner andra fynd av dessa gjutformar på Gotland, så det talar helt klart för en import av beslagen. Däremot förekommer gjutformar av detta slag i Ryssland och Ostbaltikum och det kan därför vara troligt att de orientaliska beslagen tillverkats på andra sidan Östersjön och sedan importerats till Gotland. Den slutsats jag i sådana fall kan dra är att man på de flesta platser runt om på Gotland ägnat större intresse åt tillverkning av praktföremål. Man skulle i sådana fall inte visat samma intresse för att ta upp de orientaliska beslagen i den egna tillverkningen och nöjt sig med att importera dessa föremål.

Trots detta tas den orientaliska stilen så småningom upp i det lokala, gotländska hantverket. Flera senvikingatida föremål visar prov på kombinerad nordisk djurornamentik och orientalisk dekor. Dock har inga sådana kända fynd gjorts i Fröjel. Förekomsten på andra platser på Gotland och även i andra delar av Sverige talar ändå för att kontakterna med de östliga länderna fortsatte influera till nya stilbildningar. Man vet med all säkerhet att så var fallet med Ryssland under 1000-talet och då kontakterna med Ryssland fortsatte vara relativt goda är det mycket möjligt att mycket av stilmodifieringen kan ha sin härkomst i detta skede. Det man ser är således en kombination av lokal ornering, keltisk och orientalisk som lever kvar under en tämligen lång period.

Vid en närmare analys av det material som jag valt att arbeta med framstår det klart och tydligt att det rör sig om en mängd olika föremålstyper av skiftande karaktär. Det är en blandning av uttalat orientaliska, modifierade och inhemska föremål i silver och brons. Det framstår också ganska tydligt att majoriteten är tillverkade av brons. Endast 16 av de 91 föremålen är tillverkade i silver. Detta inte helt ovanligt med tanke på att silver var en eftertraktad och exklusiv vara. Men det framstår inte som om de beslag som tillverkats i brons tillskrivits mindre värde eller saknar den tydliga dekor som förekommer på de försilvrade. Snarare överraskar likheterna och gör det troligt att man på en plats tillverkat såväl föremål i silver som i brons.

Tillsammans utgör de sköldformiga och de hjärtformiga närmare hälften av alla de undersökta föremålen. Närmare bestämt är 30st sköldformiga och 17st hjärtformiga. Om vi till denna summa dessutom lägger till de fem fiskformiga, fyra kvadratiska och de sex övriga som är svåra att definiera innebär det att 62 av de undersökta föremålen suttit fästa på ett bälte som prydnad. De övriga beslagen har antingen karaktären av remändebeslag, remdelare eller söljor.

Föremålen förekommer runt om på hela Gotland i en relativt stor omfattning. De återfinns enbart som lösfynd eller i mansgravarna. Detta talar för att man på Gotland tagit till sig en del av den orientaliska traditionen med att enbart män bar dessa prydnader. På Fröjel återfinns inga till hängsmycken omgjorda beslag så som i Birkamaterialet. Och detta talar för att beslagen från Fröjel fått behålla sin ursprungliga betydelse som enbart manliga föremål. Frågan är mest hur man uppfattade det på Gotland under vikingatid. Kanske har det varit frågan om en föremålstyp som kommit att representera status och makt. Inga avgörande bevis finns för denna teori. Men någonstans under den tid då föremålen förekommit i Skandinavien har de gått från att vara omgjorda kvinnosmycken till att återfå sin ursprungliga funktion som bälteprydnader. Arbman hävdar att beslagens förekomst skall ses som souvenirer från olika färder österut. Men denna teori ger ingen förklaring till varför egna typer av orientaliska beslag dyker upp bland det i övrigt orientaliska materialet.

Ser man till vilka geografiska paralleller som kan dras i diskussionen framstår ett tydligt mönster. De orientaliska beslagen förekommer främst i Ryssland, Finland, Baltikum, Gotland och Öland och delar av Sveriges ostkust. Man kan nästan skymta en gräns som går längs med Sverige för västerut, tillsammans med Kaupang i Norge och Hedeby i Danmark så är förekomsten betydligt mindre. Detta tycks ha sin förklaring i att de västra länderna i Skandinavien vände sitt handelsintresse åt de Brittiska öarna, medan man i länderna kring Östersjön fann sina varor då man följde de ryska floderna.

De orientaliska beslagen som påträffats vid utgrävningarna av hamnen och handelsplatsen i Bottarve/Nymans i Fröjel har motsvarigheter främst på Öland och i Baltikum, Finland och Ryssland. I viss mån även i Småland och längs den svenska ostkusten. Ett liknande fynd har gjorts på Island, men då det är det enda i sitt slag talar det snarast om en tillfällighet. Utifrån litteratur som jag tagit del av framgår det att fynd visar på att tillverkning av orientaliska beslag någon gång under vikingatiden skett i de ryska handelsstäderna. Detta talar för att man i stället för att importera dessa föremål långväga ifrån börjat med egen tillverkning som sedan sålts vidare. Det förklarar även uppkomsten av inhemskt modifierade beslag så som de fiskformiga beslagen. Då inga fynd i Fröjel tyder på att någon tillverkning av orientaliska beslag skett kan det vara högst troligt att man importerat de förekommande föremålen just från Ryssland.

9. Slutsats

Den slutsats som jag drar utifrån min analys är att de orientaliska beslagen som påträffats vid utgrävningarna i Bottarve/Nymans i Fröjel socken med all sannolikhet är importvaror. De förekommer inte i någon anmärkningsvärt stor utsträckning, vare sig som lösfynd eller som gravmaterial. Inte heller har man vid utgrävningarna stött på några gjutformar som pekar på egen tillverkning. Utifrån vetskapen att de orientaliska beslagen kommer till Gotland under senare delen av vikingatiden, trots att tillverkningen i Främre Orienten började redan på 700-talet samt att de förekommer i gravar i Birka på Björkö i Mälaren redan under 800-talet talar även detta för import.

Trots att föremålen heter orientaliska beslag och att just Främre Orienten är dess ursprungsområde drar jag slutsatsen att de på Fröjel framgrävda föremålen snarare är importvaror från Ryssland eller något av de baltiska länderna. Detta med hänvisning till de mer lokalt modifierade beslagstyper som påträffats. Inga av författaren kända källor ger heller några hänvisningar till att beslag av denna typ skulle ha tillverkats lokalt på Gotland vilket också talar för import.

Fynden i sig ger en relativt klar bild över Fröjels kontakter med andra länder. En undersökning av de orientaliska beslagen ger ett intryck av att Fröjels handel varit starkt östligt orienterat. Handelsvägarna skall ha följt de ryska floderna till Miklagård och andra östliga länder. Likaså skall mycket av handeln ha skett med länderna närmast Östersjön. Men vidare jämförelser med andra fynd från platsen ger en annan bild. Gotland och de gotländska hamnarna tycks ha spelat en central roll i handeln mellan öst och väst. Förekomsten av östliga såväl som västliga föremål förekommer. Men den slutsats som jag kan dra av det genomgångna materialet i detta sammanhang är att när det gäller beslag så ser man ett klart östligt inflytande. Liknande beslag av de som återfinns i Fröjel påträffas även i rikliga mängder på Öland, Finland, Ostbaltikum och i Ryssland, vilken ger en klart avgränsad spridningsbild.

Vidare kan jag dra slutsatsen att den orientaliska ornamentiken kom för att stanna. På flera beslag från Gotland återfinner man den orientaliska dekoren tillsammans med en mer lokalt utpräglad stil. Detta gäller bland annat för silverskålen i lilla Valla från tidig medeltid. Skålen är av orientalisk formgivning, men ornerad i nordisk stil, försedd med runstensdjur i botten och kring randen en bård av dylika djur, hopbundna av de orientaliska palmetterna och avtecknad mot en punktornerad bakgrund. Det är bara ett exempel på alla föremål som förekommer på Gotland och som har uttalade orientaliska karaktärsdrag. Därav drar jag slutsatsen att den orientaliska dekoren under lång tid spelat en betydande roll för hantverket och inte alls skall ses som en tillfällig stil vars föremål ska betraktas som souvenirer från färderna österut.

10. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att utifrån undersökningar av de orientaliska beslagen som påträffats vid utgrävningarna av Bottarve/Nymans i Fröjel socken, samt internationellt likvärdiga föremål utröna huruvida det varit frågan om lokal tillverkning eller import under Fröjels tid som hamn och handelsplats.

Efter genomgång av de beslag som kan tillskrivas uttalad orientalisk prägel har jag kommit fram till följande:

Det förekommer en markant skillnad i datering mellan de inhemskt tillverkade föremålen så som djurhuvudformiga spännen och söljor av olika slag och de orientaliska beslagen. De inhemskt tillverkade härrör främst från 800- och 900-tal medan de orientaliska beslagen ligger senare i tid, omkring 1000-talet.

Då inga gjutformar som talar för egen tillverkning påträffats vid utgrävningarna av Fröjels hamn och handelsplats, samt att ingen av författaren undersökt litteratur talar för tillverkning på Gotland över huvudtaget är det att anta att föremålen blivit importerade.

På frågan om Proveniens är det att anta att föremålen troligen är tillverkade i Ryssland eller Ostbaltikum snarare än Främre Orienten. Detta med hänvisning till förekomsten av mer lokalt modifierade beslag tillsammans med de mer typiskt orientaliska. Att föremålen importerats till Fröjel visar på den omfattande handel som skett med länderna kring Östersjöområdet, med betoning på de östliga delarna.

Slutligen visar föremålen från utgrävningarna i Fröjel och senare fynd från Gotland att den orientaliska dekoren kommit att spela en betydande roll inom hantverket. Flertalet fynd från stora delar av Gotland visar på en kombination av orientalisk dekor och lokal dekor som med all säkerhet tyder på att de orientaliska kontakterna varit omfattande, för Gotland såväl som för Ryssland och de baltiska länderna.

Referensförteckning

Arbman Holger 1962. *Vikingarna*
Bonnier, Sthlm

Arbman Holger 1955. *Svear i Österled*
Natur och Kultur, Falun

Blindheim Charlotte 1972. *Kaupang, Vikingenes handelsplass*
Oslo

Carlsson Anders 1983. *Djurhuvudformiga spännen och gotländsk vikingatid*
Sthlm

Carlsson Dan 1999. *"Ridanäs"*
ArkeoDok, Visby

Carlsson Dan 1998. *Vikingahamnar*
ArkeoDok, Visby

Graham-Campbell James 1980. *Viking artefacts*
The trustees of the Britain Museum

Graham-Campbell James 1981. *Vikingarnas värld*
Askild & Kärnekull, Sthlm

Hårdh Birgitta 1992. *Contacts across the Baltic Sea*
Lunds universitet

Jansson Ingmar. Ett rembeslag av orientalisk typ funnet på Island. Vikingatidens orientaliska bälten och deras euroasiska sammanhang.
Tor 17, 1975-77

Klindt-Jensen Ole 1967. *Vikingarnas värld*
Amilicare pizzi s.p.a, Milano

Petersen Jan 1955. *Vikingetidens smykker i Norge*
Stavanger

Thunmark-Nylén Lena 1983. *Vikingatida dosspännen : teknisk stratigrafi och verkstadsgruppering*
Uppsala

Thunmark-Nylén Lena 1995. *Die wikingerzeit Gotlands1: abbildungen der grabfunde*
Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, Sthlm

Thunmark-Nylén Lena 1998. *Die wikingerzeit Gotlands 2: Typentafeln*
Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien, Sthlm

Wilson David M 1995. V*ikingatidens konst*
Översatt från det engelska manuskriptet av Henrik Ringbom
Signum, Lund

Åberg Nils 1941. *Keltiska och orientaliska stilinflytelser i vikingatidens nordiska konst*
Wahlström & Widstrand, Sthlm

Kirpichnikov Anatoly *Vikingernes Rusland*
Nazarenko Vladimir 1993. Roskilde museums förlag

Uppsatser:

Elmshorn Monica 1997. Människorna i det vikingatida Fröjel
Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi.
Sthlms Universitet/Högskolan på Gotland

Fritz Mikael 1997. Smycken från Bottarve/Nymans I Fröjel
Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi
Sthlms Universitet/Högskolan på Gotland

Myhrman Marie 1995. Vikingatida orientaliska beslag i norrland.
Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi.
Sthlms universitet

Wideström Per 1997. Vikingarna Fröjel och handeln
Uppsats i påbyggnadskurs i arkeologi.
Sthlms universitet/Högskolan på Gotland

Andra referenser:

Fröjel Discovery Programme
http://frojel.hgo.se/

Muntligt Dagfinn Skre
Filosofie doktor i arkeologi,
Ansvarig för utgrävningarna vid Kaupang
http://www.kaupang.uio.no

Muntligt Dan Carlsson
Docent i Kulturgeografi
Ansvarig för Fröjel Discovery Programme

Bilaga 1. Fyndlista

Bottarve C7 IV	Sköldformigt beslag A	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Sköldformigt beslag A	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Sköldformigt beslag A	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
	Sköldformigt beslag A	brons, korroderade med knappt urskiljbar orientalisk dekor
	Sköldformigt beslag A	brons, korroderade med knappt urskiljbar orientalisk dekor
	Sköldformigt beslag A	brons, gjutna nitar, LTN DWG 1, abb 434
	Sköldformigt beslag A	brons, gjutna nitar, LTN DWG 1, abb 434
Bottarve 2000	Sköldformigt beslag A	silver, enkel ornering
Bottarve 2000	Sköldformigt beslag A	brons, ej urskiljbar ornering
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag A	silver, LTN DWG taf 140:20 a-c
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag A	silver, LTN DWG taf 140:20 a-c
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag A	silver, LTN DWG taf 140:20 a-c
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag A	brons, ej urskiljbar ornering
F:12925	Sköldformigt beslag A	brons, ej urskiljbar ornering
F:8438	Sköldformigt beslag A	brons, ingen urskiljbar ornering, tjock nit
F:10396	Sköldformigt beslag A	brons, ingen urskiljbar ornering, tjock nit
F:3816	Sköldformigt beslag A	brons, fastgjuten nit
F:701	Sköldformigt beslag A	brons, ingen urskiljbar ornering, tjock nit
F:8434	Sköldformigt beslag A	brons, ingen urskiljbar ornering, tjock nit
Bottarve 2000	Sköldformigt beslag B	brons, tre fastgjutna nitar, enkel palmettornering
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag B	brons, genomslagen nit, otydlig ornering, LTN 2 taff 140:1,2 a-b
F:6733	Sköldformigt beslag B	brons, korroderade med knappt urskiljbar orientalisk dekor
F:6383	Sköldformigt beslag B	brons, korroderade med knappt urskiljbar orientalisk dekor
	Sköldformigt beslag C	brons, gjuten nit, hjärtformigt motiv i mitten
	Sköldformigt beslag C	brons
	Sköldformigt beslag D	brons, nit slagen genom beslaget
Metalldetektorfynd 2000	Sköldformigt beslag D	brons, LTN DWG 2, taf 140:7a-c
F:3267	Sköldformigt beslag D	brons, fastgjuten nit, LTN DWG 2 taf 140:7 a-c
F:15241	Sköldformigt beslag D	brons, kraftig nit, LTN DWG taf 140:7a-c
F:6852	Sköldformigt beslag	brons, annorlunda form, två böjda nitar
Bottarve C7 IV	Hjärtformigt beslag	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Hjärtformigt beslag	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Hjärtformigt beslag	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Hjärtformigt beslag	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
Bottarve C7 IV	Hjärtformigt beslag	silver, fastgjuten nit, LTN DWG 1, abb 83
	Hjärtformigt beslag	brons, otydlig hjärtform
Metalldetektorfynd 2000	Hjärtformigt beslag	silver, tjockt, genomslagen järnnit
Metalldetektorfynd 2000	Hjärtformigt beslag	brons, tunt
F:7184	Hjärtformigt beslag	brons
F:11817	Hjärtformigt beslag	brons
F:11761	Hjärtformigt beslag	brons, kraftig i form och nit
F:12909	Hjärtformigt beslag	brons, ej urskiljbar ornering
F:12910	Hjärtformigt beslag	brons, ej urskiljbar ornering
F:15253	Hjärtformigt beslag	brons, kraftigt korrodetar, ej urskiljbar ornering
F:1927	Hjärtformigt beslag	brons
F:850	Hjärtformigt beslag	silver, fragment
Bottarve 2000	Hjärtformigt beslag	brons eller dåligt silver
"Graven i åkern" Fynd 15	Remändebeslag	brons, två gjutna nitar, LTN DWG 2, taf 133 (Klinte SHM 6094)
"Graven i åkern" Fynd 15	Remändebeslag	brons, två gjutna nitar, en lagning med genomslagen nit i nere ände
	Remändebeslag	brons, tjock och solid med fastgjutna raka nitar
	Remändebeslag	brons, tunn, svag ornering, fastgjutna krokiga nitar

	Remändebeslag	brons, sliten, knappt urskiljbar dekor, tre nitar varav två slagna genom beslaget
F:12889	Remändebeslag	brons, kraftig i form och nit
F:7633	Remändebeslag	brons, genomslagen nit, lövtunn, ingen direkt ornering
F:1489	Remändebeslag	brons, fragment, tydlig palmornamentik
	Fiskformigt beslag	brons, två gjutna krokiga nitar, otydlig dekor
Metalldetektorfynd 2000	Fiskformigt beslag	brons, LTN DWG 2, taf 133:12
Bottarve C7 IV	Fiskformigt beslag	silver, LTN DWG 2 taf 133:12
Bottarve C7 IV	Fiskformigt beslag	silver, LTN DWG 2 taf 133:12
F:7660	Fiskformigt beslag	brons, stort, två nitar, otydlig dekor, LTN DWG 2 taf 133:10-11
Bottarve 2000	Kvadratiskt beslag	brons, keltisk ornering, fastgjuten nit
F:10829	Kvadratiskt beslag	brons, nit slagen igenom
F:1313	Kvadratiskt beslag	brons, nit slagen igenom
F.1087	Kvadratiskt beslag	brons, nit slagen igenom
Bottarve -90 C7 IV	Sölja	brons, LTN DWG 2, taf 129:11
Metalldetektorfynd 2000	Sölja	brons, LTN DWG 2, taf 129:11
F:12101	Sölja	brons, LTN DWG 2 taf 129:11, två genomslagna nitar (lagning?)
F:12769	Sölja	brons, LTN DWG 2 taf 129:10
F:3852	Sölja	brons, LTN DWG 2 taf 129:10-11, järnkorrision på ovansidan, saknar nål och är något trasig
Metalldetektorfynd 2000	Del av sölja	brons, endast den ornerade änden bestående, LTN DWG 2, taf 129:11
F:8440	Del av sölja	brons, endast den ornerade änden bestående, otydlig ornering
F:6386	Del av sölja	brons, tydlig punktornering
F:16974	Del av sölja	brons, endast den ornerade änden bestående, två nitar slagna genom söljan, LTN DWG 2, taf 129:11
F:9227	Sölja	brons, LTN DWG 2 taf 128:6
Metalldetektorfynd 2000	Sölja	brons, tydlig punktornering, LTN DWG 2 taf 128:6
F:1716	Sölja	brons, tre fastgjutna nitar, otydlig slingerornamentik, påminner om LTN DWG 2 taf 129:11 fast mindre
Bottarve 2000	Remdelare	brons, (Zebs mask) LTN DWG 2, taf 137:3, mansansikte som ornering
F:3109	Remdelare	brons, LTN DWG 2 taf 136:1
	Remdelare	brons, välbevarade men utan urskiljbar dekor
"Graven i åkern" Fynd 12	Remdelare	brons, välbevarade men utan urskiljbar dekor
"Graven i åkern" Fynd 15	Beslag	brons, hjärtformigt motiv i mitten och fyra kanter som skjuter ut på sidorna
	Beslag	brons, otydlig form, hjärtformigt motiv i mitten,
F:5188	Beslag	brons, genombruten dekor, ej orientalisk
F:11720	Blomformigt beslag	brons, ingen synlig nit på baksida
F:8435	Fjärilsformigt beslag	brons, dekor som påminner om en fjäril eller humla, LTN DWG 2 taf 140:18 a-c
F:10826	Avlångt beslag	brons, tre stycken, nit slagen igenom i vardera ände, streckmönster
F:1789	Runt beslag	brons, LTN DWG 2 taf 140:16
F:1364	Rembeslag	brons, skadat i båda ändar, streckad ornamentik
Metalldetektorfynd 2000	Rembeslag	brons, tydlig punktornering
F:7453	Knivslidebeslag	brons, palmett som avslutas med ett djurhuvud?
Metalldetektorfynd 2000	Knivslidebeslag	brons, palmett som avslutas med ett djurhuvud?

Bilaga 2. Bildförteckning

Bild 1. Karta över Gotland som visar placeringen av den vikingatida hamnen och handelsplatsen i Fröjel i kontrast till några andra kända vikingatidan hamnplatser. Sid. 4

Bild 2. Tre hjärtformade beslag tillverkade i silver från ”Graven i Åkern” anl. 1/90. Sid. 7

Bild 3. Karta över de vikingatida färdvägarna österut längs de ryska floderna. Sid. 8

Bild 4. Hjärtformat beslag i brons med tydlig palmettdekor. Sid 10

Bild 5. Sköldformigt beslag A i silver med tydlig palmettdekor. Sid 12

Bild 6. Sköldformigt beslag B med palmettdekor. Sid 12

Bild 7. Sköldformigt beslag C i relief med hjärtmotiv. Sid 12

Bild 8. Sköldformigt beslag D med otydlig dekor. Sid 12

Bild 9. Hjärtformat beslag i brons med tydlig palmettdekor. Sid 13

Bild 10. Remändebeslag tillverkat i brons. Tydligt avgränsade partier med spiralornamentik. Sid 14

Bild 11. Baksida av remändesbeslag som tydligt visar de krökta nitarna som använts för att fästa beslaget i lädret. Sid 14

Bild 12. Sölja tillverkat i brons med en blandning av orientalisk och nordisk dekor. Sid 14

Bild 13. Kvadratiskt beslag i brons med genomslagen nit. Troligen en mer lokal ornamentik i relief. Sid 14

Bild 14. Två stycken fiskformade beslag tillverkade i silver och tydlig dekor i niello. Sid 15

Bild 15. Beslag tillverkat i brons med hjärtmotiv i mitten. Sid 15